
Alojzije Čondić
STANJE I PERSPEKTIVE KATEKUMENATA

State and prospects of catechumenate

UDK: 265.2

25

Pregledni znanstveni članak

Primljeno 3/2010.

Sažetak

Mnoga pitanja tište suvremeni pastoral a jedno od važnijih je 'stvaranje' novih kršćana, jer za sobom pokreće mnoštvo drugih pastoralnih tema, koje nisu u mah rješive. Među njima su potreba katekumenata u suvremenim crkvenim i društvenim okolnostima kao i pitanje oblika župnoga pastoralnog rada. Sve to zajedno odnosi se na pitanje osjećaja crkvenosti i navjestiteljske odvažnosti kršćana. U tomu surječju pisac članka uvodno prikazuje povijesnu ulogu katekumenata, a potom u prvomu dijelu raspravlja o značenju katekumenata, odnosu Drugoga vatikanskog sabora prema katekumenatu te obredniku Reda pristupa odraslih u kršćanstvo (dalje: RPOK) i o katekumenatu u dokumentima Hrvatske biskupske konferencije. Budući da se uočava manjak nedovoljnoga vrjednovanja kerigme u crkvenoj svijesti vjernika, onda objašnjava njezinu pastoralnu važnost. U posljednjemu odjeljku prikazuje odnos župne zajednice i katekumenata.

Ključne riječi: katekumenat, kerigma, evangelizacija, pastoral, župna zajednica.

UVOD

Dok u stručnim crkvenim krugovima značenje riječi *katekumenat* slovi poznato, u široj crkvenoj javnosti zvuči nejasno, štoviše, zbunjujuće i zastarjelo. Premda je nemoguće u jednomu članku iscrpsti cijeli teološko-pastoralni smisao te riječi, ipak ću pokušati uputiti na njezinu važnost u suvremenim

okolnostima. Ta riječ po svomu početnom značenju proizlazi iz kršćanskoga okružja. Kršćaninom se postajalo, a i postaje, primanjem sakramenta krštenja, odnosno sakramentima kršćanske inicijacije. Premda bi se na prvi pogled, brzom i površnom prosudbom, moglo zaključiti iz Djela apostolskih da su mnogi (2,41; 4,4; 5,14), kao i pojedinci poput Šimuna čarobnjaka ili etiopskoga eunuha (8, 9-40), olako bivali kršteni, ipak je, kada se dublje prouče okolnosti, uvijek postojala svojevrsna priprema na sakrament krštenja te je u tomu vidu Crkva bila veoma oprezna. Za sveti čin krštenja trebao je biti ispunjen glavni preduvjet: vjera u Isusa Krista kao središnji element obraćenja (1 Sol 1,9-10; Dj 16,30-31). S vremenom, a da bi se stekla ispravnost nakane, trebalo je ispunjavati i druge uvjete: biti uvjeren i istinski prihvatiti crkveni nauk, zauzeto živjeti kao kršćanin i kajati se za počinjene grijehе, odnosno ozdravljenje rana izazvanih grijehom. Stoga i ne čudi što su katekumenske pripreme trajale i po tri godine. Priprema i podjela sakramenata određivala je oblik pastorala.

Krajem I. i početkom II. stoljeća postojala je praksa ozbiljne pripreme na krštenje, što se kasnije ustalilo tijekom III. stoljeća kao posebna crkvena ustanova pod nazivom *katekumenat*. Do Milanskoga edikta (313.) kršćanstvo nije imalo pravo javnosti. Crkva je živjela na rubu poganskoga društva, u njegovu podzemlju, bila je ugnjetavana i proganjana. Premda je od početka vjera bila bit kršćanskoga identiteta, ipak Crkva tada niti ima mogućnost niti nastupa u svijetu ustrojbeno posve dorečeno. No, usvajanje grčkoga jezika za prvu je Crkvu bio odsudan događaj koji joj je omogućio da naviještajući osvaja tadanju kulturu. *Misionarski* poticaj dolazi, ne toliko od zajednice ili crkvene hijerarhije, koliko od pojedinca, čije je obraćenje ujedno značilo i poslanje. Kršćanstvo s vremenom raščišćuje odnose s onima koji ga ugrožavaju, brojčano raste i postaje neosporiv društveni čimbenik očitujući potrebu živjeti u takvoj kulturi kao prihvatljiv živi organizam.

Konstantinova odluka o slobodi kršćana 313. postaje prekretnica, koja kršćanstvo dovodi pred nove izazove i pruža mu nove pastoralne mogućnosti, koje Crkva razborito koristi. U novonastalim okolnostima Crkva se počela u teološko-pastoralnomu vidu organiziranije oblikovati i pastoralno djelovati. U *nikodemskomu* razdoblju, tj. do Konstantinova proglašenja, kada je kršćanstvo bilo utopljeno u poganskomu svijetu, u

Crkvi se očituje *misionarsko* širenje i postupno se uobličuje crkveno ustrojstvo (sabori, biskupije, župe) i liturgijski razvitak. Nakon što je Crkva dobila pravo nastupa u javnosti, prestaju progonstva, grade se crkvene građevine - velike bazilike, ali se mijenja oblik pastoralna i način odgoja u vjeri. Postupno prestaje strah i osporavanje odgoja u vjeri, koji pod okriljem slobode postaje javan i broj pristupnika za krštenje raste, što dovodi do ustrojstvene brige crkvene zajednice o njima i do uspostave nove ustanove u Crkvi: *katekumenata*. Kada je nastupila sloboda i kada je kršćanstvo postalo 'službena religija' carstva već bi se upisnike u katekumenat nazivalo kršćanima, što je pogodovalo osobito onima kod kojih se nije radilo o obraćenju nego probitku, pa bi krštenje odgađali pred samu smrt, jer je krštenje uključivalo i određene obveze. To je pastirima bio razlog da upućuju na potrebu istinskoga obraćenja.

U prvoj Crkvi su se prvotno krštavale odrasle¹ osobe, koje je trebalo uvesti u kršćanstvo (inicijacija), a pri čemu se razlikovalo razdoblje: a) uvodne evangelizacije i obraćenja (kerigma) koju sačinjava vrijeme ispitivanja i traženja i b) katekumenat (vrijeme pouke ili kateheze). Premda je moguće govoriti o katekumenskoj praksi u prvoj Crkvi, ipak sve do III. stoljeća nema jasnih dokaza o katekumenatu. No, katekumenat se u IV. i V. stoljeću razvijao te se ustalilo ustrojstvo katekumenske prakse u cijeloj Crkvi. S vremenom su se počela krštavati djeca, što je u V. i VI. stoljeću postala redovita praksa pa je katekumenat smanjen s tri godine na nekoliko mjeseci ili tjedana, krštenje odraslih je postupno potisnuto a katekumenat zaboravljen te je polako nestao istinski smisao pripreme na sakrament krštenja. Tijekom povijesti okolnosti su za Crkvu bile kada povoljnije kada nepovoljnije, međutim, Crkva je posljednjih stoljeća osjetila potrebu obnove katekumenata. Tu obnovu je službeno potaknuo Drugi vatikanski sabor, o čemu ću nešto kasnije govoriti.

Kada se radi o uspostavi u hrvatskim okolnostima, onda bih povukao paralelu s pastoralnim okolnostima prve Crkve.

¹ Međutim "Tradicija nam prenosi kako se krštenje podjeljivalo svima, čak i djeci još u najranijoj dobi. Među novozavjetnim svjedočanstvima o kršćanskom krštenju, u Djelima apostolskim spominju se slučajevi pokršćavanja čitavih obitelji (usp. Dj 16,15; 16,33; 18,8), pri čemu su možda krštavana djeca. Drevna praksa krštavanja djece, koju potvrđuju oci i crkveno učiteljstvo, prihvaćena je kao bitni dio shvaćanja vjere Katoličke crkve", usp. MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *Nada u spasenje djece umrle bez krštenja*. Dokument o limbu, KS, Zagreb, 2007., 65.

Prvo razdoblje od službene obnove katekumenata u Crkvi u Hrvatskoj vladao je komunistički režim, čijim slugama „bog ovoga svijeta oslijepi pameti nevjerničke“ (1Kor 4,4) pa su sustavno željeli iskorijeniti vjeru i uništiti Crkvu. Doba komunizma u mnogočemu sliči razdoblju iz prvih stoljeća. Za Crkvu je to bilo doba progonstva i ropstva tako da se katekumenat i nije mogao ukorijeniti niti sustavno provoditi. Potom je '90 godina XX. stoljeća slijedilo demokratsko, konstantinovsko doba, kada je nastupila demokracija i pluralni sustav pa se Crkvi otvaraju nove pastoralne mogućnosti.

1. ŠTO JE KATEKUMENAT?

Riječ *katekumenat*, kao i imenice *ketekumen* i *kateheza*, dolazi od grčkoga glagola *κατηχεῖν*² (*katehein*; lat. *catechizare*), a nema ga u starozavjetnoj grčkoj uporabi, dok u svjetovnomu grčkom jeziku znači 'odjekivati, odzvanjati od gore prema dolje' (radi se o pjesnicima ili glumcima koji su se obraćali publici s uzvišenoga postolja). Postupno dobiva značenje *poučiti*, *uputiti*, *obavijestiti*. U kršćanskomu okružju prvih stoljeća poprima smisao pouke i usmenoga prenošenja vjerskih istina s uporištem na događaje života, smrti i uskrsnuća Isusa Krista. Prva je kršćanska zajednica koristila glagol *κατηχεῖν* da bi označila pripremu na krštenje onih koji su prihvatili evanđelje.³ Ta je pouka slijedila evanđelje odnosno radilo se o *kerigmi* ili prvomu navještanju Radosne vijesti, o čemu će biti govora. U tomu vidu, oni kojima je bila upućena *kerigma* zvali su se *katekumeni* (oni koji se poučavaju), a vremensko razdoblje odgoja odraslih u vjeri zvalo se *katekumenat*. Odatle potječe nazivlje svojstveno

² *Katēchéō* (κατηχέω): priopćiti, poučiti, obavijestiti; *katēchēsis*: pouka; *katēchúmenos*, učenik; *katēchón*, učitelj. Riječ se *katēchéō* u Novomu zavjetu spominje kod Pavla i Luke. U Luke ima opće značenje, a u Pavla se odnosi na poučavanje vjerskoga sadržaja (1Kor 14,19; Gal 6,6; Dj 21,21). Pavao govori o *katēchón* označujući onoga koji poučava evanđelje. S *katēchéō*, prvi kršćani usvajaju specifičan izraz kojim izražavaju važnost poslanja i zajedništvo: odnosi se na pouku o spasenjskomu Božjem činu, poglavito o predkatekumenskoj pouci. Radi se o pouzdanomu učiteljevu poučavanju učenika, koji ne ostaje suzdržan, nego uzvraća s pitanjima i prenosi poruku, usp. C. BISCONTIN, *Predicare oggi: perché e come*, Queriniana, Brescia, 2001., 194-195. PAVAO VI., *Udienza generale*, 24. IV. 1974., u: http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/audiences/1974/documents/hf_pvi_aud_19740424_it.html

³ Usp. C. FLORISTÁN, *Il Catecumenato*, Borla, Roma, 1993., 27-31.

tijeku kršćanske inicijacije odraslih.⁴ Katekumenat, koji je u službi obraćenja, jedna je od najstarijih i temeljnih crkvenih ustanova liturgijskoga, katehetskog i ćudorednog značenja, koja je oblikovala pastoralni rad. Predstavljao je bitnu postaju u kršćanskomu životu odnosno radilo se o inicijalnomu tijeku, koji je Crkva tražila od odraslih obraćenika s tim da njihova početna vjera preraste u čvrstu vjeru, slavlvenu u sakramentima i potvrđenu životom.

Uglavnom zbog krštenja djece katekumenat pada u zaborav a time i jezikoslovlje. Ipak su se neke riječi, kao npr. *kateheza* zadržale, a označivala je *pouku u vjeri*, tj. sustavno uvođenje u kršćanstvo onih koji su primili *kerigmu*, doživjeli početno obraćenje i odlučili se za Krista, pa stoga *kateheza* i pretpostavljala vjeru.⁵ Budući da se kršćanstvo sve više širilo i stvarala se kultura prožeta kršćanstvom, a vjera se prenosila životnim svjedočanstvom, onda je Crkva naglašavala *katehezu*, a zapustila važnost *kerigme* i *katekumenata*. Dolaskom modernizma i napretkom društvenih znanosti, nadiranjem prosvjetiteljstva i nihilizma, pojavom sekularizacije i postmodernizma, kršćanska praksa pomalo opada, a kršćansko se ozračje raslojava. U tim je okolnostima Crkva spoznala ograničenost *kateheze* i, nakon petnaest stoljeća, uočila je manjak i važnost *kerigme* ili nove evangelizacije, potrebu kršćanske inicijacije odraslih i obnovu *katekumenata*.

1.1. Katekumenat i Drugi vatikanski sabor

Nakon zanosnoga rasta u prvim stoljećima i nakon višestoljetnoga zaborava, početni oblici obnove ustanove katekumenata pojavljuju se krajem XIX. stoljeća prvotno u misijskim (Afrika, Azija, Južna Amerika), ali i u tradicionalno kršćanskim zemljama. Obnova katekumenata u Europi ima svoje korijene u Francuskoj pedesetih godina prošloga stoljeća, čije se iskustvo širi i na druge zemlje. Stvarni zaokret u tijeku obnove i razvitku katekumenata čini Drugi vatikanski sabor, koji u svojim spisima, premda još nisu oblikovani obredi, službeno uvodi katekumenat odraslih: "Neka se ponovno

⁴ IVAN PAVAO II., Apostolska pobudnica *Catechesi tradendae*, (16. X. 1979.), Zagreb, 1994., 23: "U prvoj Crkvi izjednačavao se katekumenat s inicijacijom u sakramente krštenja i euharistije."

⁵ Usp. R. PALOŠ, *Krštenje i odgoj vjere u prvoj Crkvi*, *Kateheza*, 5 (1983.), 4., 7-8.

uspostavi katekumenat odraslih, koji je razdijeljen na više stupnjeva...⁶. Uzevši u obzir ponovnu uspostavu katekumenata Sabor je odredio da se prerade i prilagode obredi krštenja i krizme.⁷ Katekumeni koji, potaknuti Duhom Svetim, žele biti pritetjelovljeni Crkvi, Crkva ih prihvaća kao svoje,⁸ a biskupi su dužni pobrinuti se o poduci odraslih katekumena.⁹ Osim toga, Sabor potiče i svećenike da vode brigu o katekumenima: "Zbog toga se euharistija pokazuje kao izvor i vrhunac cjelokupne evangelizacije: dok se katekumeni pomalo uvode u sudjelovanje u euharistiju..." te ih "valja korak po korak odgajati kako bi upoznali i provodili kršćanski život."¹⁰

O poslanju Crkve govori se u dokumentu *Ad gentes*, koji zacrtava njezin misijski put ističući svjedočanstvo života, dijalog i karitativnu nazočnost, tj. evangelizaciju i obraćenje¹¹ te odnos katekumenata i sakramenta kršćanske inicijacije i važnost zajednice vjernika.¹² Katekumenat se, dakle, stavlja između evangelizacije i krštenja. Saborski dekret *Ad gentes* opisuje katekumenat kao vrijeme sazrijevanja u vjeri. Katekumenat pretpostavlja u pripravnicima početnu vjeru, jer u nj mogu biti primljeni samo "oni koji su primili od Boga po Crkvi vjeru u Krista".¹³ Ne sastoji se od izlaganja dogmi i zapovijedi, nego "je razdoblje uvođenja i dovoljno duge pripreve za cio kršćanski život kojom se učenici združuju sa svojim Učiteljem Kristom". Radi se o uvođenju u 'otajstvo spasenja' i 'život vjere'. To je, također, razdoblje vježbanja u evanđeoskomu životu i uvođenja u ljubav naroda Božjega. Osim toga to je vrijeme uvođenja u liturgijski život pa Sabor zahtijeva da se obnovi uskrсна liturgija da katekumene pripremi na slavlje vazmenoga otajstva. Naposljetku, može se sažeto reći da je katekumenat vrijeme uvođenja u život Crkve

⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konstitucija o svetoj liturgiji *Sacrosanctum Concilium* (4. XII. 1963.), u: *Dokumenti*, Zagreb, 72008., 64 (dalje: SC).

⁷ Usp. SC, 66-71.

⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen gentium* (21. XI. 1964.), 14 (dalje: LG).

⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o pastirskoj službi biskupa u Crkvi *Christus Dominus* (22. X. 1965.), 14.

¹⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis* (7. XII. 1965.), 5 i 6.

¹¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve *Ad gentes* (7. XII. 1965.), 13 (dalje: AG).

¹² Usp. AG, 14.

¹³ AG, 14.

kao zajednice vjernika, bogoštovlja i ljubavi, jer se za kršćansku inicijaciju u katekumenatu ne skrbe samo “katehisti i svećenici nego i čitava zajednica vjernika, a osobito kumovi, tako da katekumeni već od samoga početka osjećaju kako pripadaju Božjemu narodu”. Ulazak u katekumenat obvezuje katekumene učiti se odgovornosti sudjelovanja u evangelizaciji i izgradnji Crkve, jer su s njom već povezani te su ‘ukućani Kristovi’.

1.2. *Katekumenat i obrednik ‘Red pristupa odraslih u kršćanstvo’*

Odredbom Sabora o obnovi *Reda krštenja odraslih* (RPOK) izradilo se nekoliko prijedloga obreda katekumenata pa je, nakon nekoliko pokusnih godina u raznim zemljama, papa Pavao VI. prihvatio i 1972. proglasio obvezatnim za cijelu Crkvu obrednik pod naslovom *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*.¹⁴ Tim se obrednikom čini važan zaokret u pastoralu sakramenata. Budući da se katekumenat odnosi na odrasle nekrštene osobe, koje žele pristupiti u kršćanstvo, onda je RPOK od velike pomoći pastoralnim radnicima s obzirom na način uvođenja odraslih nekrštenih osoba u kršćanstvo.

Objavljivanje RPOKa nije samo odgovor na saborsku raspoloživost nego i na zahtjev cijele Crkve, koja otkriva svoju misionarsku odrednicu te potražuje prikladne načine da bi primila odrasle, koji žele biti dio Božjega naroda. Obred katekumenata nije pastoralna novost, nego obnova i prilagodba u novonastalim okolnostima onoga što je Crkva tijekom povijesti prakticirala. Ne radi se o formalnoj i čeznutljivoj obnovi starih uspomena nego o životnomu zahtjevu današnje Crkve u odnosu na pojavu raskršćanjenja. Katekumenat, stoga, i ne treba biti ropski primijenjen nego prilagođen suvremenim pastoralnim i društvenim okolnostima.

U tomu je vidu obrednik doživio znatne preinake. Hrvatsko obnovljeno izdanje iz 1998. godine ima 340 stranica. Osim veoma korisnoga i sadržajnoga uvoda (Opće prethodne napomene) i dodatka, sastoji se od šest poglavlja i prethodnih napomena, koje imaju 67 brojeva a tumače smisao obrednika: strukturu katekumenata i značenje pojedinih obreda, ulogu različitih službenika i službi, prilagodbe i mjerodavnosti.

¹⁴ RIMSKI OBREDNIK. *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, KS, Zagreb, 1998.

Prvo i najšire poglavlje RPOKa predstavlja *Red katekumenata po stupnjevima* (br. 68.-239.). Sasvim su jezgrovito navedene napomene, obredi i slavlja koja prate vrijeme i stupnjeve katekumenskoga hoda odraslih. U prvomu se stupnju radi o obredu *primanja među katekumene*, a pastoralna priprema katekumena trebala bi trajati toliko dugo da može sazreti njihovo obraćenje i vjera, pa i više godine. Kroz to im se vrijeme razlaže katolički nauk, prosvjetljuje vjera, priređuju posebna slavljenja riječi Božje, mogu im se podjeljivati manja otklinjanja da im se otkrije pravi smisao života, podjeljuje im se blagoslov te ih je moguće više puta pomazati katekumenskim uljem. Drugomu stupnju pripada izbor ili upis imena u što ulazi provjera i predaja molitve Gospodnje, ponavljanje vjeroispovijesti i obred 'efata'. Naposljetku dolazi uskrsno bdjenje na kojemu se podjeljuju sakramenti kršćanske inicijacije.

U drugomu poglavlju priređen je *Jednostavniji red pristupa odrasloga* u iznimnim okolnostima uz odobrenje biskupa (br. 240.-277.). U trećemu poglavlju radi se o *Kraćemu redu pristupa odrasloga u bližoj smrtnoj opasnosti ili na času smrti* odnosno radi se o podjeli krštenja i drugih sakramenata kršćanske inicijacije katekumenu "ako može čuti pitanja i na njih odgovoriti" (br. 278.-294.). Četvrto je poglavlje nešto drukčije naravi, a pastoralno veoma korisno, jer predlaže *Pripravu na potvrdu i euharistiju odraslih koji su kršteni kao djeca, a nisu katehizirani* (br. 295.-305.). Obrednik u tim uputama govori da s takvim osobama u pripravi treba postupati kao i s katekumenima, premda oni nisu katekumeni, što treba uzeti u obzir. Peto poglavlje predstavlja *Red pristupa djece koja su sposobna za katehizaciju* (br. 306.-369.). Inicijacija takve djece zahtijeva određeni obred, predviđa duhovni rast prikladan pripravnicima, oslanja se na obitelj i na primjer jamaca i vršnjaka. U posljednjemu šestom poglavlju (br. 370.-392.) obrednik donosi različita biblijska čitanja, molitve, misne obrasce za uporabu u slavljenju pristupa odraslih u kršćanstvo. I na kraju je dodatak, koji pojašnjava *Red primanja valjano krštenih osoba*, koje pripadaju drugim kršćanskim zajednicama, u *puno zajedništvo Katoličke crkve*.

Struktura ustanove katekumenata sastoji se od tri stupnja i četiri razdoblja. U prvomu stupnju duhovnoga puta *izabranik* započinje svoje obraćenje i želi postati kršćanin i Crkva ga prima kao katekumena. U drugomu stupnju sazrijeva u vjeri i gotovo završava katekumenat i pripušta se bližoj pripravi u kršćanstvo,

dok u trećemu koraku nakon duhovne priprave katekumen prima sakramente i uvodi se u kršćanstvo (br. 6). Spomenuti se stupnjevi vode razdobljima traženja i dozrijevanja:

1. Prvo se razdoblje naziva *pretkatekumenat* ili prvi navještaj (kerigma) odnosno razdoblje prvoga dodira s kršćanstvom pa se od pripravnika zahtijeva traženje, a Crkva ga prihvaća i to razdoblje zaključuje ulaskom u katekumenat (br. 9.-13.).

2. Drugo se razdoblje naziva *katekumenat*. Započinje ulaskom u red katekumena i može potrajati više godina, zavisno o duhovnomu sazrijevanju katekumena, a u njemu katekumen produbljuje svoje obraćenje, napreduje u spoznaji vjere i postupno postaje Kristov *učenik* kroz pouku (kateheza), popratne obrede i životno iskustvo. Ovo razdoblje završava danom *izbora* (br. 14.-20.).

3. Treće je razdoblje kraće, a to je vrijeme *čišćenja i prosvjetljivanja* katekumena (br. 21.-36.). Redovito se odvija u korizmi kada se katekumeni (izabranici, prosvjetljeni) pojačano pripremaju na sakramente inicijacije (krštenje, potvrda, euharistija) s kojima se potpuno ucjepljuju u Kristovo uskrsno otajstvo i crkvenu zajednicu.

4. Posljednje razdoblje traje kroz cijelo vazmeno vrijeme a namijenjeno je *mistagogiji* novokrštenih (br. 37.-40.). To je vrijeme produbljenja kršćanskoga iskustva, ponajviše iskustva primljenih sakramenata i uspostave prisnijega odnosa sa župnom zajednicom.

1.3. *Katekumenat u dokumentima Hrvatske biskupske konferencije*

Osim što je tipsko izdanje obrednika s latinskoga jezika (*Ordo initiationis christianae adultorum*, 1972.) prevedeno na hrvatski jezik 1974., nije bilo drugih službenih dokumenta o toj ustanovi sve do 1993. kada je Hrvatska biskupska konferencija dala upute za ostvarivanje katekumenata u hrvatskim okolnostima pod naslovom *Pristup odraslih u kršćanstvo*.¹⁵ Novost saborske obnove katekumenata zatekla je Crkvu u Hrvatskoj poprilično nesprenom za takav pastoralni pothvat. O tomu govori činjenica

¹⁵ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA (dalje: HBK), *Pristup odraslih u kršćanstvo – Upute za ostvarivanje katekumenata u našim prilikama*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zadar, 1993.

da, osim pojedinačnih pothvata nekih svećenika,¹⁶ nije bilo sustavno prilagođenoga, razrađenog i održavanog katekumenata u Hrvatskoj. Svojedobno je pastoralist Živan Bezić (1921.-2007.) primijetio da “hrvatska Crkva nije ništa učinila u ostvarivanju novog postupka i obreda inicijacije. Ni zajednički ni pojedinačno naši biskupi nisu dali nikakve podrobnije upute o primjeni novog Obrednika na naše domaće prilike”, pa tvrdi da se “postupa kao da katekumenata i nema.”¹⁷ Potom je Bono Zvonimir Šagi zapazio da se odrasle priprema na slijepo i da su neki pastoralci izgradili mišljenje da je cijela inicijacija za naše okolnosti promašaj pa tvrdi da je “obred kršćanske inicijacije kod nas kompletno ostao zaboravljen.”¹⁸ Premda se u različitim prigodama u razdoblju od izlaska Obrednika do demokratskih promjena govorilo i pisalo o potrebi katekumenata,¹⁹ ipak, zaključuje Josip Baloban, do službenoga ustanovljenja katekumenata u ondašnjoj državi nije došlo.²⁰

Nakon demokratskih promjena 1991. pitanje katekumenata postalo je mnogo aktualnije, jer su se '90 godina mnogi odrasli željeli krstiti, premda, kao i u prvim stoljećima nakon Milanskoga proglašenja (314.), ne uvijek s ispravnim nakanama.²¹ Budući da do tada nije, osim općega Obrednika, bilo jasnih uputa HBK o provedbi katekumenata na biskupijskim i župnim

¹⁶ Tomislav je Ivančić npr. napisao korisnu knjigu: *Susret sa živim Bogom* (Zagreb, 1983.), koja je, kao plod iskustva na terenu, nastala na temelju teološkoga studija, svetopisamskih tekstova, otačke literature i crkvenih dokumenata. Struktura knjige slijedi strukturu katekumenata prema obredniku RPOK.

¹⁷ Ž. BEZIĆ, *Kršćanska inicijacija djece i mladeži*, Bogoslovska smotra (BS), 45 (1975.), 4., 413.

¹⁸ B. Z. ŠAGI, *Priprava odraslih za krštenje*, BS, 48 (1978.), 1-2., 45. Usp. J. LADIKA, *Katekumenat na razini grada*, Kateheza, 5 (1983.), 4., 49-55.

¹⁹ Hrvatski su biskupi u ondašnjoj državi u temeljnim smjernicama o obnovi religioznoga odgoja i kateheze *Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri* (30. IX. 1983.), naglasili da se, s obzirom na odrasle koji primaju sakrament krštenja, treba nadahnjivati na preporukama i smjernicama obrednika RPOK. U br. 59 tvrde: „Naša je Biskupska konferencija 1978. u tom pogledu donijela posebne smjernice. U tim se Smjernicama, među ostalim, ističe važnost osnivanja katekumenata u većim našim župama ili bar na razini pojedinih pastoralnih zona. Isto se tako naglašava uloga cijele kršćanske zajednice ... u praćenju katekumena u njihovu postupnom uvođenju u vjeru i život kršćanske zajednice.“

²⁰ Usp. J. BALOBAN, *Pastoralni izazovi Crkve u Hrvata*, KS, Zagreb, 1992., 143.

²¹ Usp. TAJNIŠTVO HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, *Crkvena statistika od 1986.-2000.*, Zagreb. Prema crkvenoj statistici 1987. godine iznad sedme godine bilo je 798 krštenih, 1991. godine 3 410, 1996. godine 4 177, a 2000. godine 6 321. Broj odraslih novokrštenika postupno se povećavao.

razinama, onda su se pastoralu očitovala nesnalaženja. Tako se npr. u nekim biskupijama samo u nekim župama provodio katekumenat u čijim je skupinama bilo i po nekoliko stotina pripravnika čija bi priprema trajala samo nekoliko mjeseci. Tih se godina katekumenat često obnašao na brzinu, bez prikladne pripreme i bez održavanja biskupskih uputa iz *Pristupa odraslih u kršćanstvo*. To su uočili hrvatski biskupi rekavši da su “u pastoralnoj praksi naše domovinske Crkve primijetili kod dušobrižnika dosta nesnalaženja u služenju *Rimskim obrednikom*. Isto tako dosadašnja praksa kod nas pokazala je da u posljednjih dvadesetak godina nije bilo ujednačenog provođenja katekumenata s obzirom na vrijeme njegova trajanja, s obzirom na njegovu tematiku i s obzirom na njegovo liturgijsko izvođenje.”²²

Potaknuti novonastalim društvenim okolnostima i novim pastoralnim zahtjevima biskupi su iskazali pastoralnu brigu za odrasle osobe, koje žele postati kršćani i pomoći pastoralnim radnicima u pripravi za slavlje sakramenata kršćanske inicijacije. Premda biskupi upućuju samo na katekumenat i katekumene, ipak potiču pastoralne radnike na razborito ophođenje s osobama koje su samo krštene a nisu evangelizirane ni katehizirane.

Biskupi su, slijedeći *Rimski obrednik - Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, prilagodili katekumenat našim okolnostima. Predvidjeli su da vrijeme cjelovite pripreme traje makar godinu dana i to od Duhova jedne godine do Duhova druge godine. To razdoblje uključuje *pretkatekumenat*, koji obično traje od Duhova do početka listopada, *katekumenat*, koji traje od listopada do prve korizmene nedjelje, potom vrijeme *čišćenja i prosvjetljenja* koje se provodi tijekom korizme te *slavlje sakramenata kršćanske inicijacije* u Vazmenoj noći i na koncu vrijeme *mistagogije*, od Uskrsa do Duhova. Osim određenoga vremenskog trajanja, biskupi pružaju i katehetski dio pripreme koji obuhvaća biblijsko, doktrinalno i ćudoredno područje s naglaskom na bogoslužje. Poglavitito ističu važnost obitelji, jamaca, kumova i cijele župne zajednice kao temeljnoga mjesta ulaska u Crkvu.

Govoreći o katekumenatu u pastoralnim smjernicama za treće tisućljeće biskupi smatraju da su spomenute *upute* još uvijek norma, kojih se treba držati, upozorivši na mnoge površnosti

²² HBK, *Pristup odraslih u kršćanstvo...*, nav. dj., str. 7.

u katekumenskoj praksi.²³ Na normativnost tih *uputa* pozivaju se i u *Direktoriju za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*.²⁴ S obzirom na spomenute dokumente HBK u *Direktoriju* se osjeća određeni pomak u smislu očitovanja pastoralnoga iskustva i shvaćanja pastoralne važnosti katekumenata u novim okolnostima. Biskupi su, premda se pozivaju na crkvene dokumente, u *Direktoriju* mnogo konkretniji. Ustrajući na osnivanju katekumenata ponovo ističu važnost župne zajednice kao 'nove obitelji', traže redovitu tjednu katehetsku pouku (br. 30.-33.) i zahtjevniji su s obzirom na župnika kao glavnoga katehete, koji u katekumenski hod treba uključivati pastoralne suradnike.²⁵

2. ODSUDNOST PRVOGA NAVJEŠTAJA

Voditelji ustanove katekumenata trebaju katekumenima pomoći u stvaranju ispravne nakane postanka kršćaninom. Ako početno, odnosno temeljno opredjeljenje s obzirom na obraćenje nije ispravno usmjereno, onda cijeli tijek kršćanskoga hoda može imati loše posljedice.²⁶ U stvaranju jasne odluke bitno utječe kerigma. U našoj crkvenoj stvarnosti mnogo se govori o katehezi, čija je uloga neosporna, ali u njoj se pastoral ne iscrpljuje. S teološko-pastoralnoga vida opasnost je cijeli pastoral svesti na katehetsku prizmu i taj model primijeniti na katekumensku praksu zapostavljajući odsudnost *kerigme*. Što je kerigma?

²³ Usp. HBK, Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća *Na svetost pozvani* (15. VIII. 2002.), Glas Koncila, Zagreb 2002., 42. Osobito usp. bilješku 6.

²⁴ HBK, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici* (25. IV. 2008.), Glas Koncila, Zagreb 2008., 14-36.

²⁵ U *Direktoriju* (br. 21.) biskupi izričito govore da treba već na Duhove govoriti o pripremi odraslih za pristup u kršćanstvo i nekoliko nedjelja prije listopada upućivati na kateheze. Zahtijevaju da se pripravnike pisanim oblikom pozove na prvi susret. U br. 22. zahtijevaju da župnici ili voditelji katekumena stupe u vezu s ordinarijatom i prijave kandidate i provjere ima li kakvih poteškoća te upozoravaju na nužnost upisa u *Knjigu katekumena*. Također su odredili da se *obred izbora i upisa imena* na prvu korizmenu nedjelju obavlja u katedrali, a predsjedaju mu biskup ili njegov delegat, ali mjesec dana prije obreda župnik treba ordinarijatu predati dokumentaciju o zahtjevu (br. 24.).

²⁶ Usp. H. MÜHLEN, *Temeljno opredjeljenje*, Duh i voda, Jelsa, ²1997., 66.-72.

2.1. Važnost kerigme u pastoralnoj svijesti

Apostolskim nagovorom *Evangelii nuntiandi* (1975.) pape Pavla VI. i papinskom službom Ivana Pavla II. Crkva je počela odlučno posvjешćivati žurnost *nove evangelizacije* kao pastoralne biti svoga poslanja. Upravo iz toga pastoralnog obzorja proizlazi dubinska svjesnost važnosti *kerigme*²⁷ (κήρυγμα) ili prvoga navještaja.²⁸

Uglavnom nam je poznato da se danas kršćaninom postaje na dva tipična načina, odnosno dva su puta kršćanske inicijacije.²⁹ Prvi je rođenje i odgoj u kršćanskoj obitelji, odnosno u kršćanskoj sredini, tj. kada se dijete rodi roditelji ga nakon nekoga vremena nose u crkvu na krštenje. Tako se Crkva pomlađuje, više biološki nego duhovno i tu se govori o tzv. 'sociološkomu kršćanstvu'. No, ovdje se želim osvrnuti na drugi oblik inicijacije, a odnosi se na pristup odraslih nekrštenika u kršćanstvo. Bez obzira o kojemu se načinu radi, ipak, da bi netko postao kršćanin mora proći određeni put i inicijaciju u više stupnjeva.³⁰

Unatoč tomu što kod nas većina osoba postaje kršćanima u 'sociološkomu' obliku, ipak ima onih koji nisu kršteni te i njima treba, poput apostola Petra (Dj 2,14-40), navijestiti Radosnu vijesti. Nipošto se ne smije zaobići krucijalna pastoralna poteškoća da su mnogi krštenici neupućeni u vjerski život i ne uspijevaju ga svjedočiti. Teološko-pastoralnom prosudbom uočava se da jedan od razloga izvire iz manjka prožetosti *prvim navještajem* (kerigma), tj. mnogi su samo formalno kršteni, ali unutar svoga bića nisu na dubinski način doživjeli bit evanđeoske poruke. Prvo svjedočanstvo i iskustvo vjere prima se u obitelji. No, to upućuje na pastoralni *circulus vitiosus*. Jer mnogi slijede tijekom kršćanske inicijacije (kateheza i sakramenti) u smislu 'odrađivanja' pouke,

²⁷ Glagol κηρύσσω (naviještati) označuje javni karakter navještaja, koji je uputio glasnik primivši poslanje u kraljevo ime (Post 41,43) da bi navijestio novost. Glagol je prešao u vjerski govor pa se radi o proglassu u Božje ime (Jl 2,1). Od toga je glagola izvedena imenica *kêrigma* (κêρυγμα), a znači proglas, propovijed, navještaj (Rim 16,25; 2Tim 4,17). U Novomu zavjetu koristi se u smislu *propovijedanja*: Mt 3,1ss; 4,17; 10,7; 11,1; Lk 9,60; Dj 10,42; 2 Kor 4,5., usp. A. LAURENTIN – M. DUJARIER, *Il catecumenato*, ED, Roma, 1995., 148-155.

²⁸ Usp. IVAN PAVAO II., Enciklika *Redemptoris missio* (7. XII. 1990.), KS, Zagreb, 1991., 44-45.

²⁹ Usp. A. ČONDIĆ, *Inicijacija odraslih – model pastorala u župnoj zajednici*, BS, 79 (2009.), 3, 633-658. Bogoslovska smotra br. 3/2003 cijela je posvećena *kršćanskoj inicijaciji*, koja je sastavni dio redovitoga pastoral.

³⁰ Usp. HBK, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., 1229 (dalje: KKC).

pripreme i primanja (slavlja) sakramenata i potom se mnogi životno udaljuju od vjere. Tim slijedom dolazimo do kakvoće uobičajene kršćanske inicijacije u redovitom pastoralu, a to je pitanje uhodanoga načina nastajanja kršćaninom, koji se i odražava na stav prema katekumenatu, koji se ispravno shvaća samo ako je stavljen u *recipročnu uključenost* sa sakramentalnim događajem pashalnoga slavlja. Kako? Nekrštenima treba navijestiti *kerigmu*, ali ako kršteni nisu dubinski uronili u smisao vjere, ako se ugasio navjestiteljski žar i ako nisu shvatili smisao obraćenja, onda nisu spremni svojim životom, makar i šuteći³¹, prenijeti prvi navještaj. Došli smo do biti.

Uočavamo da je jedno od bitnih pastoralnih sastavnica pitanje metodologije. Opasnost je da se u pastoralu pre naglasi kateheza u smislu da mnogi roditelji, pa i pastoralni radnici, pomisle da se samo katehezom može riješiti postajanje kršćaninom i kršćanski život.³² Kateheza je samo jedna sastavnica uvođenja u vjeru i sama za sebe nije dovoljna, premda je središnji dio toga hoda, ali se u njoj ne iscrpljuje. U pastoralu je nužno prvotno suočiti se s prvim korakom a to je kerigma, premda je i ona "samo jedan vid nove evangelizacije".³³ Ako nema tko posvjedočiti i navijestiti prvi korak, jer vjera se prenosi propovijedanjem, a čovjek slušanjem Riječi dolazi k vjeri (Rim 10, 14. 17), onda je upitno kako će nekršteni čuti za Radosnu vijest ili kako će i kršteni a nekatehizirani otkriti značenje kateheze i svakodnevno se duhovno obnavljati. U metodološkomu smislu pojavljuje se stav da je, s obzirom na ostvarenje katekumenata, dovoljno produljiti tijek pouke, zapostavljajući kerigmu. S druge strane, neki su mišljenja, da bi se ostvario katekumenski cilj, da je dovoljno u didaktičkomu ključu izložiti i produbiti teološke sadržaje kerigme. U tomu metodološkomu vidu kerigma posljedično biva potisnuta pred katehezom čime se briše temeljna podloga za daljnji kršćanski rast.

³¹ Usp. PAVAO VI., Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenomu svijetu *Evangelii nuntiandi* (8. XII. 1975.), KS, Zagreb, 2000., 21 (dalje: EN).

³² RPOK, 19,1: "Priladna kateheza ... raspoređena je po stupnjevima i cjelovita, prilagođena liturgijskoj godini i hranjena slavljenjima riječi. Njima katekumeni ne stječu samo prikladno znanje o vjerskim istinama i zapovijedima nego ulaze također u dublju spoznaju otajstva spasenja za kojim usrdno čeznu." Usp. E. ALBERICH, *Catecumenato e catechesi d'iniziazione*, u: H. DERROITTE (ur.), *Catechesi e iniziazione cristiana*, Leumann (Torino), 2006., 107-116.

³³ EN, 22.

Od apostolskoga doba katekumenat je ustanova koja se sastoji od više stupnjeva, a prethodi joj kerigma. No, u suvremenomu pastoralu kao da se preskače važnost kerigme. Pitanje je zašto? Za provedbu kerigme u život nije dovoljno samo racionalno shvaćanje vjere, što se često svede na formalno ispunjavanje traženih uvjeta, nego je nužno unutarnje uvjerenje koje se očituje u životu. Kerigma traži malo više žara i odvažnosti. Društveno-kulturne okolnosti upućuju da živimo u kršćanskom okružju, gdje se smatra da se kerigma prima u krugu obitelji, ali, čini mi se da se upravo tu sve više skriva pastoralni 'trojanski konj', što je ključna poteškoća. Većinu naših obitelji iznutra nagrizava svjetovni duh pa neprimjetno, jer ih još donekle štiti običajni 'vjerski baldahin', tonu u kršćanski 'vakuum'. Ovo je bitno pitanje za budućnost Crkve i pastora. Stoga je, gledano metodološki, odsudno ispravno postaviti pastoral, a to zahtijeva obnovu. Pokušati izići iz toga kruga za Crkvu je neizbježivo.

U vidu katekumenata, koji se ne iscrpljuje u pouci vjerskih istina, nužno je spoznati njegovu uzajamnost s kerigmom i uočiti, a čini mi se da naši dokumenti to nedovoljno naglašavaju, da prvotna svrha kateheze nije pobuđivanje početne vjere, nego njezino sazrijevanje i odgoj istinskoga Kristova učenika.³⁴ Međutim, kerigma ili prvi navještaj evanđelja pobuđuje vjeru, "koja se ne temelji na mudrosti ljudskoj nego na snazi Božjoj" (1Kor 2,5), ali ni ona sama za sebe nije dovoljna dovesti je do zrelosti. Kerigma pokreće temelj vjere i stoga je ona nosivi stup pastora, a oni koji su došli do vjere dužni su da „u jedinstvu s jednom crkvenom zajednicom, dovedu do zrelosti svoje obraćenje i vjeru. Riječ je o odgoju za cjeloviti kršćanski život kojim se učenici združuju sa svojim Učiteljem Kristom.”³⁵ Upravo to Crkva ostvaruje posredstvom kateheze i sakramenata kršćanske inicijacije, a u cijelomu hodu nenadoknadivu ulogu imaju obitelj i župna zajednica, koje su pozvane svjedočiti eklezijalnu odgovornost i suradnju *sinodalnoga* pastoralnog oblika.³⁶

³⁴ Usp. IVAN PAVAO II., Apostolska pobudnica *Catechesi tradendae* (16. X. 1979.), Glas Koncila, Zagreb, 1994., 19 (dalje: CT).

³⁵ KKC, 1248.

³⁶ Usp. J. BALOBAN, *Pastoralno-teološko opravdanje važnosti katekumenata u biskupijama hrvatske*, u: HBK, *Pristup odraslih u kršćanstvo...*, nav. dj., str. 117: "Župna zajednica je najprirodnije mjesto za ustanovljenje katekumenata iz više razloga. Ona je konkretno oživotvorenje Kristove Crkve. U njoj se događaju temeljne funkcije Crkve. U župi žive i djeluju vjernici svih kategorija i različite

U metodološkomu vidu treba raspoznati razliku između kerigme i kateheze premda se njih dvije bitno međusobno nadopunjuju.³⁷ Svaka kerigma uvijek u sebi sadrži *nukleus* istine, koja je ujedno i predmet sve pouke. Radi se o tomu da je svaka kerigma u stanju namamiti prikladnu katehezu i pouku. Ali ne samo to, još više, u svakomu navještaju već su nazočne kateheza i pouka, koje zahtijevaju biti izrečene i sustavno razvijene. Osim toga, da bi se nadišla odvojenost vjere od života nužno je u pastoralu ujediniti kerigmu, katehezu, bogoslužje, život u župnoj zajednici, itd.

U surječju društvene složenosti treba poticati pastoral kerigme odnosno *nove evangelizacije* u čijem je središtu navještaj Radosne vijesti smrti i uskrsnuća Isusa Krista svakomu čovjeku, tj. *traditio evangelii*. Ta je 'vijest', srce kršćanske poruke, odraz Božje ljubavi prema svakomu stvorenju, smisao i punina života, jer je Bog u svomu uskrsnom Sinu 'pomirio svijet sa sobom' i u tomu se sastoji ostvarenje svakoga čovjeka.³⁸

Radi se o novomu području za našu crkvenu stvarnost, čiji pastoral nastavlja hoditi ne dajući kerigmi nužnu teološko-pastoralnu važnost,³⁹ bez čega se ne može suvremenoga čovjeka privesti prijanjanju Kristu i dosljednomu životu u Crkvi. Kerigma kao odredište ima nevjernike i ravnodušne vjernike. U toj stvarnosti može se reći da je katekumenat hod koji vodi iskustvu Božje ljubavi svakoga obraćenika, čija zadaća nije samo razumsko produblјivanje vjerskoga sadržaja, nego prije svega životna provjera vjernosti. Taj se hod razvija pomoću niza koraka preko kojih je katekumen pozvan postupno učiti živjeti "ljubav u istini".⁴⁰ U pastoralnomu vidu treba iz gotovo

dobi. Ona je tako prirodno mjesto stjecanja vjerničkog iskustva i uvođenja u to iskustvo."

³⁷ Usp. CT, 18: „Spomenimo ponajprije da između kateheze i evangelizacije nema ni razdvojenosti ni suprotnosti, ni čiste i jedinstvene istovjetnosti, nego uski odnosi cjelovitosti i uzajamnog dopunjavanja.“

³⁸ H. U. von BALTHASAR u svojoj knjizi *Teologija povijesti. Kerigma i sadašnjost*, (KS, Zagreb, 2005., 121.-132.), razmišlja o trostrukoj artikulaciji *kerigme*: navještaj uskrsnuća rassetoga Isusa, potom vid pomirenja s Bogom, tj. prijelaz iz smrti u vječni život kao znak čovjekova spasenja i konačno ispunjenje Božjih obećanja, koja se protežu na cijelu ljudsku povijest.

³⁹ Usp. M. IMPERATORI, *Kerygma e teologia, un confronto e necessario*, Rassegna di teologia, 48 (2007.), 2., 307-315. G. RONZONI, *Il nodo irrisolto dell'iniziazione cristiana: diventare cristiani oggi*, Credere oggi, 25 (2005.), 6, 47-59.

⁴⁰ BENEDIKT XVI, Enciklika *Caritas in veritate* (29. VI. 2009.), KS, Zagreb, 2009., 1.

statičnoga pastoralnog oblika prijeći na dinamični, odnosno trajni misijski pastoral, koji će se znati suočiti s poteškoćama, koje će se sve više pojavljivati, a to je uvođenje nekrštenih odraslih u kršćansku vjeru. To znači prepoznati ulogu *prvoga navještaja* kao nosivu strukturu evangelizacijskoga hoda.⁴¹

2.2. *Traditio – reditio*

U prvotnomu razdoblju nije bila posve jasna razlika između navještaja (*κήρυγμα*) i pouke (*κατηχέω*). Da bi netko stupio u Crkvu morao je primiti nauk, odnosno temeljni sadržaj vjere (*kerigma*), koji je sadržan u novozavjetnim spisima (1 Kor 15,1-2; Gal 1, 6-7; 2,2-9). Prvotni se navještaj postupno proširuje i uobličuje u pouku, tj. u katehezu, koja je na kraju katekumenata bila usmjerena na tumačenje Simbola vjere, Očenaša i sakramenata inicijacije. Upravo je tumačenje *Simbola*, tj. članaka vjere (*quid credendum*), što je bio vrhunac katehetske pouke, a promatran je kao sinteza Svetoga pisma, nazvan *traditio* i *reditio simboli*, a katekumeni su ga neposredno pred krštenje učili napamet.⁴² O čemu se radi?

Crkva poistovjećuje navještaj evanđelja s izrazom *traditio evangelii*, odnosno radi se o uporabi širega pojma *traditio verbi*, čime Crkva označuje službu Riječi. U pozadini svega je dubinsko značenje latinskoga glagola *tradere*, od čega dolazi filozofsko-teološki pojam *tradicija*, što znači *predati, uručiti*.⁴³ Odatle potječe pojam *tradere verbum*, a znači predati Riječ u smislu prenijeti poruku, vjeru. Međutim, izraz *tradere verbum* ne može se promatrati zasebno nego uzajamno s izrazom *reddere verbum*. To znači da Crkva nikada nije poimala navještaj evanđeoske poruke ili *traditio* počevši samo od *traditio*, nego od povratne poruke, tj. od *reditio*. Sinergija *traditio-reditio* tijekom katekumenata zbivala se za vrijeme *čišćenja* ili *provjere* (*scrutinium*), čija je

⁴¹ Usp. IVAN PAVAO II., Apostolsko pismo *Novo millennio ineunte* (6. I. 2001.) KS, Zagreb, 2001., 39-40.

⁴² Usp. T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest kršćanske literature*, I., KS, Zagreb, 1976., 38-41. T. Z. TENŠEK, *Povijesno-dogmatsko utemeljenje katekumenata*, u: HBK, *Pristup odraslih u kršćanstvo...*, nav. dj., str. 91-105.

⁴³ Usp. Usp. RAZNI AUTORI, *Tradition*, u: Lexikon für Theologie und Kirche, 10 Band, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2006., 148-159.

svrha bila otkriti ono loše i krhko i to iscijeliti, a potom ukrijepiti ono što je vrijedno i sveto.⁴⁴

S jedne se strane *tradere verbum* odnosio na vrijeme u kojemu navjestitelj naviješta riječ Božju i svjedoči⁴⁵, a s druge strane *reddere verbum* odnosio se na katekumena koji primajući evanđeosku poruku mijenja duh, običaje i život, tj. obraća se. Dakle, radilo se o usklađenosti djela i riječi (*gestis verbisque*). Katekumen je, ujediniivši u sebi *traditio* i *reditio*, zrelošću kršćanskoga života postao član crkvene zajednice. To vrijeme sazrijevanja je katekumenat. Današnji se katekumenat, također, sastoji od dvije strane, tj. od *traditio verbi* koji nude vjernici a radi se o prvomu navještaju (*κήρυγμα*), a s druge je strane *reditio verbi*, koji se odnosi na katekumena, odnosno njegovu ispovijest vjere, koja je sazrela u krilu zajednice živeći kršćanski. Jer vjera, slavljena a življena, moguća je samo ako se poštuje logika *reditio* i *reditio fidei*. Pastoralni rad zastaje upravo zbog manjka te uzajamnosti u prenošenju vjere, što nas upućuje na žurnost obnove iskrene novozavjetne kerigme. Ostao je, dakle, samo *traditio* ali i on je često nedovoljno razumljiv zadržavši se na razini pouke, a bez usklađenosti *traditio* i *reditio*, čiji je ishod obraćenje, nema uspješne evangelizacije.⁴⁶

3. KATEKUMENAT I ŽUPNA ZAJEDNICA

Katekumenat i župnu zajednicu treba promatrati s vida uzajamnosti, jer uspostavom katekumenata pruža se prigoda za obnovu kršćanske zajednice. Poglavitu važnu ulogu u razvitku katekumenata ima župna zajednica koja promičući katekumenat pokazuje svoju vjersku osvješćenost. Zaživljenost katekumenata otvara mjesnoj Crkvi novi polet misionarskoga pastoralnog oblika. Uostalom, novi su vjernici znak evanđeoske svježine i obnove bilo za Crkvu bilo za društvo. Međutim, svojevrсна pastoralna inertnost, često neopravdana rezerviranost ili nedo-

⁴⁴ Usp. RPOK, 25,1.

⁴⁵ EN, 41: "Suvremeni čovjek radije sluša svjedoke nego li učitelje ili ako sluša učitelje sluša ih zato što su svjedoci."

⁴⁶ Usp. V. SPIACCI, *Ma cos'è, veramente, il catecumenato*, Rassegna di teologia, 50 (2009.), 2., 290-304. Isti, *Evangelizzazione, iniziazione cristiana, rinnovamento della pastorale*, La Civiltà Cattolica, 159 (2008.), 1, 338-348. G. CALABRESE, *L'articolazione 'conciliare' della Chiesa particolare e la fede celebrata, annunciata e testimoniata*, Rassegna di teologia, 50 (2009.) 2, 241-272.

voljno uvjerenje priječe uspostavu katekumenata, te župne zajednice ostaju začahurene. U tomu kontekstu ne uspijevaju niti pomisliti da drugi, pogotovo odrasli, mogu zaželjeti prionuti evanđelju. Rijetke su naše župne zajednice, pa i dekanati, u kojima postoji sustavna briga za uvođenje odraslih u kršćanstvo. U pastoralnom vidu to upućuje na nužnost pronalaska novih oblika u radu s odraslima.

3.1. *Župna zajednica – katekumensko mjesto*

Svaki je kršćanin, kao odgovorni član župne zajednice, pozvan na temelju sakramenta krštenja u sebi razvijati navjestiteljski duh i posvješćivati suodgovornost kršćanskoga poslanja (Mt 28,19). Bez trajnoga rasplamsavanja naslijeđena se kršćanska svijest uspavljuje i postupno se gasi želja za navještajem evanđelja, premda se nijedan kršćanin ne može osloboditi Pavlova stava: “Doista, jao meni ako evanđelja ne navješćujem” (1Kor 9,16).

Nezaobilazno mjesto u svjedočenju vjere ima crkvena zajednica, jer se susret s Kristom stvarno uspostavlja u zajednici vjernika, a upravo kršćanska zajednica treba katekumenima pružati pomoć ljubavlju i molitvom.⁴⁷ U tomu kontekstu u svakoj biskupiji svi su vjernici pozvani naviještati vjeru, a osobitu odgovornost ima mjesni biskup.⁴⁸ S obzirom na ustrojstvo, vodeći brigu i o pastoralnim okolnostima, u svakoj bi biskupiji, makar na zajedničkoj razini, trebalo uspostaviti katekumenat. Katekumenat se može upriličiti na dekanatskim razinama ili na određenoj široj gradskoj razini ili u prikladnoj pastoralnoj zoni. Ipak, bez obzira na spomenute ustrojbene oblike, treba naglasiti da je “redovito mjesto’ hoda kršćanske inicijacije *župna zajednica*”.⁴⁹ To znači da župna zajednica treba biti katekumensko mjesto i, bez obzira na drugo mjesto njegove provedivosti, u župnoj zajednici nužno treba razvijati brigu za katekumenat. U teološko-pastoralnoj prosudbi svaki vjernik pripada nekoj župnoj zajednici. U tomu smislu ne smije se dogoditi da netko pohađa katekumenat a da s tim nije upoznata njegova župna zajednica, jer katekumenat nije

⁴⁷ Usp. RPOK, 4, 19, 23, 298.

⁴⁸ Usp. LG, 25: “Oni su, naime, glasnici vjere koji dovode nove učenike Kristu...”.

⁴⁹ HBK, *Direktorij...*, 16.

usputni i neobvezujući pokušaj pojedinca ili neke izdvojene skupine čime se opterećuje uhodani pastoralni sustav niti je katekumen kripto-vjernik. Katekumenat, kao redoviti način ulaska odraslih nekrštenika u Crkvu, bitna je crkvena ustanova čija ponovna uspostava postaje mjerilo pastoralne zauzetosti i prigoda crkvene obnove. U evangelizacijskomu pastoralu odabir katekumenata treba prijeći s usputnoga ili rubnoga iskustva u redovitu praksu, jer katekumenat treba biti temeljni pothvat crkvenih zajednica, koji ima svoj dugotrajni ustroj.

Ako župna zajednica, na čelu sa župnikom, nije u stanju uspostaviti katekumenat,⁵⁰ onda je katekumen obvezatan sudjelovati na zajedničkim, npr. dekanatskim pripremama. Unatoč tomu pripravnik je ipak dužan obaviti “upis, izbor i slavlje pojedinih stupnjeva a posebice samo slavlje sakramenata inicijacije u župnoj zajednici gdje stanuje”.⁵¹ U pastoralnomu smislu to znači da je dužan, na čemu insistiraju hrvatski biskupi, zauzeto se uključiti u župnu zajednicu, a s druge strane na takav se način pokreće i potiče župna zajednica u primanju nekrštenika ili nekatehiziranih krštenika i pomaže im na njihovu mistagoškomu sazrijevanju. Tijek rasta novih vjernika, življen pod okriljem župne zajednice, zahtijeva pomoć i zauzetost mnogih suradnika i uključivanje u župne službe. Dakako, osim odgovornosti mjesnoga biskupa, temeljnu ulogu ima župna zajednica, jamci i kumovi, kršćanske obitelji, također, udruge i pokreti, katehete, đakoni i župnik. Ne bi se smjelo dogoditi da se itko, a poglavito župnik i župna zajednica, površno i neodgovorno postavi prema onima koji žele uroniti u kršćansku vjeru. Dobro uređeno i vjernicima jasno predstavljeno značenje katekumenata, odnosno njegova institucionalizacija obvezujući su za pastoralni rad i sve vjernike čime se prekida s nekom polu-javnom, individualističkom, brzopletom i površnom poukom i pripremom odraslih krštenika. Dakako, pastoralnim se radnicima nameće pitanje posebnih slučajeva kao što su bolest, zaposlenost, skućena sloboda, opravdani strah, itd.? U iznimnim okolnostima treba djelovati razborito, što je RPOK i predvidio (pog. II.). Može se raditi o hitnim slučajevima, npr. smrtna pogibelj katekumena, odsutnost svećenika, što je

⁵⁰ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Eklezijalno-župna ukorijenjenost katekumenata*, u: HBK, *Pristup odraslih u kršćanstvo...*, str. 119-130.

⁵¹ HBK, *Direktorij...*, 18.

također predvidio RPOK (pog. III.). Slično je i za osobe koje su krštene, a nisu kršćanski odgojene te žele primiti druge sakramente (ispovijed, pričest, potvrdu), a najčešći razlog za to je ženidba, o čemu govori RPOK u IV. poglavlju. Međutim, iznimka ne smije postati pravilo pa katekumenat ne bi smio biti blijedo ponavljanje susreta i ispunjavanje obrazaca koje određuje RPOK, nego 'stvaralaštvo' koje širi i osmišljava životne vidike i potiče na pastoralnu suodgovornost.

S druge strane, osim župnih zajednica postoje druga crkvena mjesta u kojima mnoge osobe dolaze u dodir s kršćanskom vjerom. U takva mjesta ulaze razna svetišta, škole i učilišta, bolnice i zatvori, razne crkvene udruge i skupine, zajednice i pokreti, itd. Sve te crkvene pojave u svomu pastoralnomu nastojanju trebaju biti povezane sa župnom zajednicom, a ne samo sa župnikom, i upućivati vjernike na smisao crkvenoga zajedništva, jer je upravo župa u mjesnoj Crkvi redovito i povlašteno mjesto evangelizacije. Prema tomu, iskustvo u određenoj skupini ne smije se iscrpiti u samoj sebi te biti skućeno i separatno, nego se treba širiti u trajan i otvoren odnos s drugim iskustvima.⁵² Naime, iskustvo katekumenske vrste upravo u župi, poglavito u vidu slavlja sakramenata kršćanske inicijacije, nalazi svoju redovitu ostvarivost.

3.2. *Katekumenat i redoviti pastoral*

Opravdano se nameće pastoralno pitanje jesu li naše župne zajednice sposobne pripremiti, ostvarivati i biti katekumensko mjesto?⁵³ Pitanje je mnogo složenije i dublje, a odnosi se i

⁵² S. LANZA, 'Nova' ustanova katekumenata, Vjesnik đakovačko-srijemske biskupije, 127 (1999.), 4., 254: "Kako bi katekumenat mogao razviti svoju obnoviteljsku snagu, prije svega mora biti *ono što jest*. On naime nije bilo kakav put, nego ustanova, i to *javna* ustanova jer je izravno i djelatno uključen u život Crkve. Postoji, naime opasnost privatizacije. Dapače, može pogodovati *narcisoidnoj religioznosti*. Postati kršćaninom ne može značiti samo traženje zadovoljenja vlastitih religioznih osjećaja. Biti kršćanin uključuje pripadnost Crkvi, i to ne u smislu individualne usmjerenosti, tj. kao da bi osobe bile poput linija koje međusobno nemaju ništa zajedničko nego se susreću tek u središtu; osobe su u Crkvi međusobno povezane, Crkva je sveza njihovog međusobnog zajedništva. Druga opasnost katekumenata jest u njegovoj težnji da se oblikuje kao *posebna zajednica*."

⁵³ HBK, *Pristup odraslih u kršćanstvo...*, str. 10: "Želimo da župne i druge kršćanske zajednice postanu katekumenska mjesta na kojima se uči vjerovati i moliti, te kršćanski živjeti i slaviti."

na prevladavajući pastoralni oblik koji, na neki način, odiše pastoralnim zamorom i zapostavlja sustavnu brigu s obzirom na rasplamsavanje i odvažnije življenje kršćanske svijesti u raskršćanim društvenim okolnostima.

Nazočnost katekumena u župi je poticaj za stvaranje obiteljskoga ozračja, otkrivanje i razvijanje bogatstva služba, ukorjenjivanje misionarskoga duha, sposobnost navještaja evanđelja svim raspoloživim sredstvima, upućivanje na iskustvo kršćanske vjere i crkvene suodgovornosti. U tomu kontekstu župna bi se zajednica trebala zanimati za kerigmu, jer katekumenat nije moguć bez okvira prve evangelizacije. Župna zajednica, koja se treba izdignuti iznad pogibelji činovničko-upravnoga i servisnoga oblika pastorala, pozvana je navijestiti evanđelje svim ljudi na njezinu teritoriju, ponuditi dosljedno kršćansko svjedočanstvo i ozračje blizine, s ljubavlju i raspoloživošću primati one koji žele biti kršćani, pružiti im duhovnu pomoć u razboritoj prosudbi njihova izbora, upoznati ih s bitnim vidovima kršćanske vjere, potaknuti prve korake u vjeri na putu obraćenja, duhovnoga i sakramentalnoga života i života župne zajednice. Uvođenjem u kršćanstvo ulazi se u konkretnu kršćansku zajednicu što pokreće cijelo župno tkivo, te je obnovljena župna zajednica preduvjet uspješnoga katekumenata.

U odnosu redovitoga župnog pastorala i katekumenata postoje otvorene poteškoće od kojih ne treba bježati⁵⁴, nego ih treba posvijestiti kako ne bi nastale dublje pastoralne napetosti unutar župnih zajednica. Naime, događa se da se katekumenski tijek razvija na rubu crkvenoga života zajednice, kao nešto drugotno, pa i izvan župe, izdvojeno od redovitoga pastorala ili kao neki dodatni posao namijenjen stručnjacima. Kod mnogih vjernika stvara se ozračje kao da je krštenje mladeži ili odraslih nešto neprilično, pa mnogi od toga zaziru, što nas upućuje na smjer na kojemu treba raditi. Nedostatak živosti mnogih župnih zajednica očituje se upravo u nedovoljnomu poimanju potrebe katekumenata, što upućuje na promjenu pastoralnih sredstava u novim okolnostima. Prema tomu, nužno je stvaranje ozračja i svijesti na župnoj razini u što treba uložiti pastoralne snage te

⁵⁴ Usp. H. BOURGEOIS, *Teologia catecumenale*, Queriniana, Brescia, 1993., 60-73. T. STENICO, *La parrocchia focolare di catechesi e il ministero catechistico del parroco*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2001, 249-254.

stvarati župne skupine koje će biti sposobne prihvatiti i jamčiti zrelost vjere novih kršćana.

Sadašnji župni pastoralni rad trebalo bi kvalitativno preoblikovati kako bi župa još više postala mjesto primanja, dijaloga, prosudbe i uvođenja u otajstvo Isusa Krista preko navještaja, kateheze, svjedočenja, slavljenja sakramenata, crkvene suodgovornosti, itd. Ustanova katekumenata potiče župnu zajednicu da preinači svoj odnos prema aktualnom pastoralnom obliku, da aktivira različite pothvate i suradnju s drugim crkvenim stvarnostima, da uključi u svoje župno biće one koji su započeli inicijacijski hod.

ZAKLJUČAK

U našoj pastoralnoj stvarnosti tema katekumenata nije dovoljno vrjednovana što upućuje na usidrenost u uobičajeni pastoralni oblik i na manjkavost razvitka evangelizacijske svijesti. Predočeni sadržaj očituje izazov i složenost pitanja katekumenata i njegove provedbe u našoj pastoralnoj zbilji. Teološko-pastoralno razmišljanje, u kontekstu pozornoga promatranja društveno-kulturnih uvjeta i promjena, posve jasno upućuje da je došao trenutak, a u budućnosti će biti još očitije, odvažnijega opredjeljenja za katekumenski i inicijacijski pastoral. Ta crkvena zadaća nužno treba biti nazočna u pastoralnim programima i doživljena kao bitni sastavni dio evangelizacijskoga pastora. Ozbiljnost pastoralnoga stanja zahtijeva iskrenu promjenu duha osoba i crkvenih zajednica, jer katekumenat sve više postaje zahtjev vremena i bogatstvo Crkve, kojim se daje odgovor na mnoge izazove našega doba. Od velike je pastoralne važnosti da se dinamizira vjerska tromost i ražari smisao kerigme ili prvoga navještaja pa da katekumeni i odrasli samo kršteni nađu mogućnost otkriti i produbiti osobnu vjeru u Isusa Krista, iskustvo crkvenoga zajedništva i mjesto u prostorima kulture.

STATE AND PROSPECTS OF CATECHUMENATE

Summary

Many issues have been afflicting contemporary pastoral and one of the major ones is the “creating” of new Christians, as it implies a lot of other pastoral issues that cannot be solved at one go. Among these is the need for catechumenate in contemporary church and social circumstances as well as the issue relating to the form of parish pastoral work. All this together refers to the issue of having a feeling for the Church and the Christians’ courage for proclamation. In that sense the author of the article first presents the historical role of catechumenate, then in the first part he discusses the meaning of catechumenate, the attitude of the Second Vatican Council to catechumenate, and the book of rites *Rite of Christian Initiation of Adults* (hereafter RCIA) and also the catechumenate in the documents of the Croatian Bishops Conference. Since one can notice the lack of sufficient evaluation of kerygma in the believers’ church awareness, the author explains its pastoral significance. In the last part the author presents the relation between the parish community and catechumenate.

Key words: *catechumenate, kerygma, evangelization, pastoral, parish community.*